

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Program för att förbättra äldres boende 2013–2017

Statsrådets principbeslut
18.4.2013

Innehåll

1. Bakgrund.....	2
2. Boendesituationen bland äldre	3
3. Premisser för att förbättra äldres boende	4
4. Mål och åtgärder i programmet för att förbättra äldres boende	6

Programåtgärder 2013–2017.....	8
--------------------------------	---

Genomförandeplan 2013–2017.....	10
---------------------------------	----

Bilagor

Bilaga 1. Finansiering av programmet inom miljöministeriets förvaltningsområde.....	15
---	----

Bilaga 2. Effekter av programmet.....	17
---------------------------------------	----

1. Bakgrund

De kommande åren genomgår Finland en snabb demografisk förändring. I slutet av 2012 fanns det 1 018 420 (18,8 % av hela befolkningen) personer över 65 år och 123 673 (2,3 %) personer över 85 år. En prognos från Statistikcentralen för 2030 räknar med 1 496 000 (25,6 %) personer över 65 år och 226 000 (3,9 %) personer över 85 år. Framför allt stiger andelen mycket gamla kraftigt när livslängden ökar och de stora årskullarna blir gamla.

Det råder en bred samsyn i vårt land om att de äldre bör få bo kvar hemma så länge som möjligt. Annars klarar statsfinanserna och kommunekonomin inte av att hantera utmaningen med den åldrande befolkningen. Detsamma önskar de äldre själva och samma krav finns inskrivet i den kommande äldreomsorgslagen. När det med sviktande funktionsförmåga inte längre går att bo kvar hemma och en renovering av bostaden inte tillgodoser behoven, är flyttning till en bättre tillgänglig och säkrare bostad den lösning som föreslås. Detta låter sig göras bara om det finns tillräckligt stort utbud på tillgänglighetsanpassade bostäder till rimligt pris på marknaden. Ett av de viktigaste målen med detta principbeslut är därför att säkerställa att det finns tillräckligt många bostäder lämpade för äldre.

I och med att befolkningen åldras snabbt kommer behovet av tillgänglighetsanpassade bostäder att öka markant i framtiden. I bedömningar av bostadsbehovet måste det vägas in att inte bara äldrebefolkningen utan också familjer med små barn eller med funktionshindrade familjemedlemmar söker den typen av bostäder. Dessutom är det känt att det i åldersgruppen 55–64 år finns många som garderar sig inför framtiden och i god tid köper tillgänglighetsanpassade bostäder.

Om vi inte i tid tillgodoser behovet av tillgänglighetsanpassade bostäder, är det risk för att låginkomsttagare inte kommer att kunna flytta till sådana bostäder. I stället måste äldre personer då få betydligt mer service i hemmet eller flytta tidigare till serviceboende med heldygnssorg (intensifierat serviceboende). Båda alternativen är dyrare.

När de äldre blir fler, ökar behovet av tjänster, men behoven är i hög grad beroende av hur mycket funktionsförmågan förändras. De senaste decennierna har äldre personer fått bättre funktionsförmåga och de är friskare än förr. Hos mycket gamla människor har funktionsförmågan dock inte gått i samma riktning. I framtiden kommer allt fler att behöva tjänster och stöd, när största delen av de mycket gamla människorna behöver hjälp för att klara av vardagen.

Behovet av omsorg dygnet runt hänger samman med bristande funktionsförmåga och många långvariga sjukdomar, inte minst minnessjukdomar, men också stroke och depression. Enligt vissa bedömningar behöver 40 procent av personer med medelsvår och svår minnessjukdom serviceboende eller institutionsvård. Något över hälften av de äldre behöver dock inte heldygnssorg under sitt liv. I gengäld måste en betydande del av de som behöver långvarig omvårdnad dygnet runt få det i flera år.

Kommunerna har skurit ned på institutionsvården och i stället satsat på serviceboende med heldygnssorg. Tillskottet kommer sig delvis av att ålderdomshem har gjorts om till serviceboenden, att så kallade vanliga serviceboenden ändrats till serviceboenden med heldygnssorg och att det byggts nytt. I slutet av 2011 bodde 4,4 procent av personer som var 75 år eller äldre på institution och 5,9 procent på serviceboenden med heldygnssorg. Däremot har den relativa andelen personer som bor hemma nästan inte alls ökat de senaste åren,

utan andelen har legat på ungefär 89,5 procent hela 2000-talet. Om man ser till de nationella målen domineras vår äldreomsorg fortfarande alltför mycket av institutionsboende. Det finns dock stora skillnader mellan kommunerna. En del kommuner har ingen institutionsvård alls längre, medan den fortfarande står för en stor del i vissa andra kommuner.

2. Boendesituationen bland äldre

Största delen av de äldre bor och vill bo kvar hemma så länge som möjligt. År 2011 bodde 89,6 procent av personer över 75 år hemma och nästan 80 procent av dem i ägarbostäder. Vidare bodde 39,1 procent i fristående småhus (egnahemshus), 44,5 procent i flervåningshus och resten i parhus eller radhus.

Tillgänglighetsanpassning av byggnadsbeståndet spelar en avgörande roll för att hus ska kunna bebos av äldre. Utan tillgänglighetsanpassning har de äldre svårt att klara av vardagen och komma ut i omgivningen. Dessutom ökar riskerna, bland annat olyckor, om bostäderna och bostadshusen inte är anpassade och fungerar dåligt. Varannan person över 85 år ramlar minst en gång om året och hela hälften av dem ramlar flera gånger. I 10 procent av fallen krävs det vård och i 2–4 procent leder fallen till frakturer. I synnerhet trappolyckor kan vara ödesdigra för äldre.

En av de största utmaningarna med gamla flervåningshus är att de saknar hiss eller att hissarna är så små. År 2011 fanns det 18 441 hus i tre eller fler våningar som saknade hiss och de hade cirka 42 000 trapphus utan hiss. Husen utan hiss (46,4 % av alla) hade omkring 402 000 lägenheter med ungefär 99 000 boende över 65 år. När hiss installeras kan många äldre bo kvar hemma längre.

Merparten av äldrebefolkningen bor i småhus, men tillgänglighetsbestämmelserna inom bostadsplaneringen gäller småhus bara i få fall. Följaktligen har de flesta nya småhus problem med tillgängligheten. Vidare är fastighetsskötseln ett problem vid småhusboende, bland annat snöskottning och uppvärmningssystem.

Det är inte bara själva bostaden som är ett problem. Boendemiljön kan vara dåligt planerad och underhållen, och inte minst hinder i den fysiska miljön gör att äldre människor har betydligt sämre möjligheter att klara sig på egen hand. Dessutom kan social otrygghet i bostadsområdena minska lusten att röra sig ute. Detsamma gäller bristen på naturliga mötesplatser.

De äldre behöver hjälp bland annat med att handla, gå till posten och få vård. Senare behöver de också hemservice. Det finns stora skillnader mellan områdena i utbudet på kommersiella tjänster. Bäst tillgång till mataffärer och annan närservice har stora centra, tätbebyggda bostadsområden och höghusområden. Småhusområden har sämst tillgång till service. En förtätad samhällsstruktur är ett sätt att minska transportbehovet och förbättra tillgången till tjänster och kollektivtrafik. Överlag är okomplicerat boende och lättillgänglig service viktiga faktorer för äldre.

Skillnaderna i kommunernas strategier och metoder för att utveckla samhällsstrukturen och bostadsområdena är stora. Stora och små kommuner å ena sidan och tätorter och glesbygd å andra sidan befinner sig i mycket olika situationer. Många landsbygdskommuner har en stor äldrebefolkning och de har därför ett behov av att utöka servicen till de äldre. Också i kommuner med vikande befolkningsunderlag vill de äldre bo kvar hemma länge. Men i glesbygden kan avstånden till service vara mycket långa och kollektivtrafiken nästan obefintlig.

3. Premisser för att förbättra äldres boende

Ansvaret och även möjligheterna för att förbättra äldres boende ligger i hög grad hos de äldre själva. Merparten av dem bor i ägarbostäder och svarar därför själva för att förbättra sitt boende. De medel staten har att tillgå är exempelvis att ge bidrag till att reparera bostadsbeståndet och till att bygga servicebostäder och att förbättra de äldres boende via utvecklingsverksamhet. Kommunerna spelar en framträdande roll, särskilt för att ordna med service. Vidare har företag samt organisationer och frivilligsektor stor betydelse dels för att förbättra boendeförhållanden, dels för att tillhandahålla stödservice i boendet och annan verksamhet.

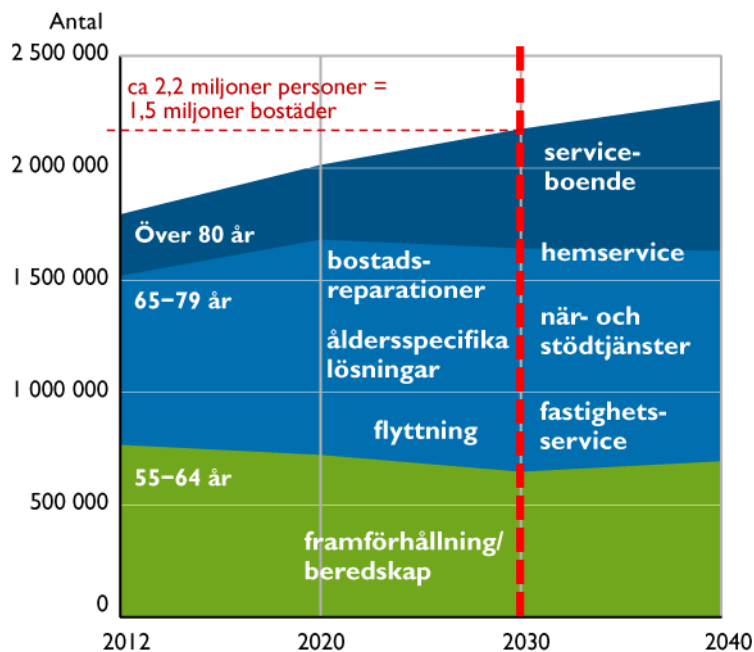
De strategier kommunerna har lagt upp för äldres boende och service är i första hand äldrepolitiska strategier. På senare tid har det blivit vanligare med servicestrategier som rör hur kommunerna ordnar med service. I juli 2013 träder den så kallade äldreomsorgslagen i kraft. Den förpliktar kommunerna att utarbeta en plan över sina åtgärder för att stödja den äldre befolkningens välbefinnande och förmåga att klara sig på egen hand och för att ordna och utveckla den service som äldre personer behöver. I planeringen ska åtgärder som främjar boende i hemmet prioriteras. Dessutom ska boendeförhållanden, trafiktjänster och tillgänglighetsanpassad miljö ha hög prioritet. Planen ska också lägga fast kommunens äldrepolitiska mål och åtgärder. Detta kräver omfattande samarbete mellan kommunala aktörer och med andra.

Enligt äldreomsorgslagen ska kommunerna i första hand ge de äldre långvarig vård och omsorg i deras eget hem eller på något annat hemligt ställe där de bor (exempelvis serviceboende). Vård på institution kan bara bli aktuell om det finns medicinskt motiverade skäl eller om det i övrigt är motiverat för att en äldre person ska ha ett värdigt liv och få säker vård.

Kommunerna kan minska antalet institutionsplatser genom att erbjuda social- och hälsovård i hemmet, stödja de äldres välbefinnande och hälsa, förbättra boendeförhållandena och tillhandahålla serviceboende. Det är viktigt att servicestrukturen är sammanhållen och att den erbjuder heldygnsvård och stöd till att bo kvar hemma, men också innefattar satsningar på andra boendeformer. Målet bör vara en kontrollerad omstrukturering som huvudsakligen innebär att platser inom långvarig institutionsvård dras in och att kommunerna i stället tillhandahåller boendialternativ som motsvarar äldre personers behov och innefattar lösningar med heldygnsvård.

I regeringsprogrammet kom partierna år 2011 överens om att utarbeta ett förvaltningsövergripande program för att utveckla äldres boende. Programmet ska behandla reparationer av det befintliga bostadsbeståndet, nya boendelösningar och satsningar på serviceboende, förbättringar av bostadsområdena sett ur ett äldreperspektiv och frågor kring stöd till äldres boende.

De äldres boende innefattar en mycket stor befolkningsgrupp och dess varierande behov. Följaktligen behövs det många olika åtgärder. Figur 1 återspeglar den mångfald som behövs i stödet till de äldres boende. Där ingår reparationer av befintligt bostadsbestånd, ändringar inne i bostäder, nya boendelösningar och serviceboende. De äldres vardag kan göras smidigare med många olika typer av service, bland annat närservice, stödtjänster, hemservice och fastighetsskötsel. Lämpliga lösningar är beroende av vars och ens individuella behov och livssituation, och åldern är i sig ingen avgörande faktor. Det centrala är att förutse och gardera sig inför förändrade boendebestånd i tid.

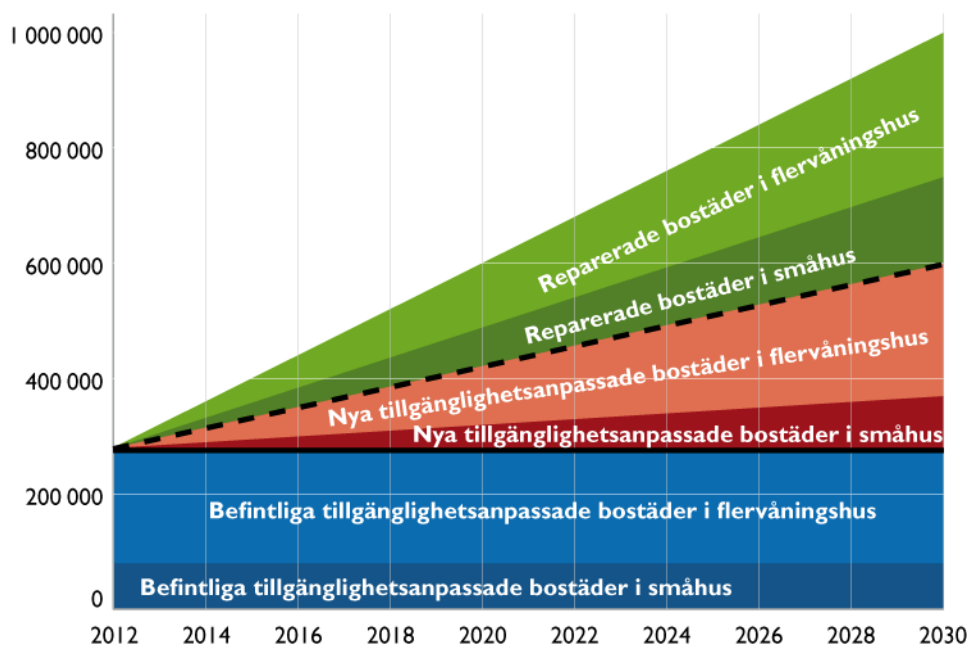
Figur 1. Lösningar när det gäller boende och stödservice för äldre.

Fram till 2030 behöver vi en miljon tillgänglighetsanpassade och säkra bostäder om målet är att minst 92 procent av personer över 75 år och största delen av dem som är under 75 år ska bo hemma¹. Då kommer det att finnas ungefär 1,5 miljoner finländare i gruppen 65 år och äldre som bor hemma. Det finns dessutom tecken som tyder på att många i åldersgruppen 55–64 år garderar sig för den kommande situationen.

Bostadsbeståndet förnyas långsamt. Den årliga takten är ungefär 1–1,5 procent. Nybyggnationen räcker inte på långa vägar till för att tillgodose det kommande behovet, inte ens med tillgänglighetsanpassning av småhus. Det befintliga bostadsbeståndet måste alltså byggas om i stor omfattning. Ett stort problem i gamla hus är att de saknar hiss.

Figur 2 målar upp en bild av hur vi kan få en miljon tillgänglighetsanpassade bostäder. Den bygger på antagandet att flervåningshus med hiss byggda efter de första åren på 1990-talet och en del av småhusen i en våning är relativt tillgänglighetsanpassade eftersom byggbestämmelserna om bostadsplanering och tillgänglighet ändrades på 1990- och 2000-talet. Det finns inga exakta siffror om antalet tillgänglighetsanpassade bostäder eftersom det finns så många olika typer av byggnader och bostäder och de dessutom har reparerats på varierande sätt. Figuren visar emellertid storleksordningen för de viktigaste åtgärderna för att äldrebefolkningens behov av att bo kvar hemma ska kunna tillgodoses. Åtgärderna gäller både nybyggnation och befintligt bostadsbestånd, likaså både flervåningshus och småhus.

¹ Social- och hälsovårdsministeriets och Finlands Kommunförbunds kvalitetsrekommendation om tjänster för äldre (SHM 3:2008). Kvalitetsrekommendationerna revideras för tillfället av en arbetsgrupp vid social- och hälsovårdsministeriet.

Figur 2. Hur behovet av tillgänglighetsanpassade bostäder kan tillgodoses med reparationer och nybyggnation.

Äldrebefolkningen behöver också speciallösningar, exempelvis serviceboende. Boendet har dessutom förändrats i takt med att det kommit fler hjälpmedel och tekniska lösningar. De kommande åren är behovet av serviceboende för personer med minnesstörningar fortsatt stort. Det årliga behovet av nya servicebostäder stiger från cirka 1 500 bostäder 2013 till nästan 2 000 bostäder 2030 om man ser till de nuvarande prognoserna för prevalens och behandling av minnessjukdomar. Inte bara personer med minnessvårigheter utan också personer i mycket dålig fysisk kondition och äldre med psykisk ohälsa behöver intensifierat serviceboende med heldygnsomsorg. Personer med minnesstörningar kan få hjälp med att bo kvar hemma via hemservicen. Dessutom kan de erbjudas ändringar i bostaden. På så sätt kan flytten till serviceboende skjutas på framtiden i många fall.

4. Mål och åtgärder i programmet för att förbättra äldres boende

Målgruppen i programmet för att förbättra äldres boende är personer i åldersgruppen 65 år och äldre. Åtgärderna för framförhållning och beredskap gäller också yngre befolkningsgrupper. År 2030 kommer det att finnas cirka 1,5 miljoner personer i åldersgruppen 65 år och äldre, enligt prognoser från Statistikcentralen. Uttryckt i bostäder betyder det ungefär en miljon bostäder.

Programmet för att förbättra äldres boende har följande mål:

- att förbättra de äldres boendeförhållanden i syfte att medverka till att det nationella målet för möjligheten att bo kvar hemma nås²
- att ge de äldre stöd för att de själva ska kunna gardera sig inför sitt boende och anknytande service
- att skapa förutsättningar för att förbättra de äldres boendeförhållanden genom långsiktig statlig verksamhet
- att kommunerna i sin verksamhets- och ekonomiplanering ska satsa mer på äldrebe-
folkningens boende och medverka till att servicen i allt högre grad blir öppen vård
- att verksamheten inom bostads- och byggsektorn bättre anpassas till de äldres bostads-
behov och inriktas på att förbättra boendeförhållandena
- att förbättra samarbetet mellan berörda parter och ta fram handlingsmodeller som stöder de äldres boende.

Åtgärder för att förbättra bostadsbeståndet

Kvaliteten på bostadsbeståndet spelar en framträdande roll för att äldre personer ska kunna bo kvar hemma. De största förbättringsbehoven gäller i dag att göra bostäderna mer tillgängliga, säkra och funktionella. Därför fokuserar programmet på reparationer av bostadshus, framför allt på att installera hissar, och på reparationsfrämjande åtgärder i övrigt. Reparationer i flervåningshus och bostäderna i dem har högsta prioritet. Behovet av tillgänglighetsanpassning av vårt bostadsbestånd är av den storleksordningen att åtgärderna måste sättas in med en gång för att det årliga antalet reparationer ska ligga på en rimlig nivå. Därmed kan marknaden för äldreanpassade bostäder utvecklas i jämn takt.

Målet för hissar är 500 hissar per år i hus utan hiss. Dessutom ska övriga åtgärder för att tillgänglighetsanpassa entréerna vidtas samtidigt. Också det årliga målet för småhusreparationer är högt, men åtgärderna är ofta mindre omfattande.

Tabell 1. Mål för ombyggnader fram till 2030.

	Flervåningshus	Små-hus	Totalt
Tillgänglighetsanpassade bostäder uppskattningsvis 2013	230 000	90 000	340 000
Ökning fram till 2030 med den nuvarande nybyggnationstakten	200 000	80 000	280 000
Reparationsbehov fram till 2030	250 000	150 000	400 000
Tillgänglighetsanpassade bostäder totalt 2030	680 000	320 000	1 000 000
<u>Årligt behov av reparationer för tillgänglighetsanpassning fram till 2030</u>			
• Ny hiss + tillgänglighetsanpassad entré (500 hissar)	6 500		
• Reparationer för tillgänglighetsanpassning i hus med hiss (gemensamma lokaler + bostäder)	8 000		
• Reparationer för tillgänglighetsanpassning i småhus		9 000	
Reparationsbehov/mål totalt årligen	14 500	9 000	23 500

² Social- och hälsovårdsministeriets och Finlands Kommunförbunds kvalitetsrekommendation om tjänster för äldre (SHM 3:2008).

Inom miljöministeriets förvaltningsområde är hissar och andra bostadsreparationer de viktigaste åtgärderna för att förbättra de äldres boende. I det sammanhanget är det angeläget att trygga anslagen till hissbidrag och reparationsstöd för äldres och funktionshindrades bostäder.

Stöd till boende och anknytande utvecklingsverksamhet

Äldres boende kan stödjas på många andra sätt än bara genom reparationer, exempelvis genom att erbjuda och utveckla nya boendelösningar och serviceboenden. Vardagen kan underlättas med hjälp av en rad tjänster, bland annat närservice, stödtjänster, hemservice och fastighetsskötsel. Med stöd till socialt umgänge och annan social samvaro kan ensamhet lindras samtidigt som de äldre kan behålla sin funktionsförmåga och sjukdomar minska. Välfärdsteknik och IKT ger nya möjligheter till att hjälpa äldre att bo kvar hemma.

Staten och allmänheten å ena sidan och kommunerna å andra sidan intar en framträdande roll i frågor som rör de äldres boende. Organisationer, företag och frivilligsektorn tillhandahåller tjänster och verksamhet av olika slag.

Utvecklingsverksamheten inom ramen för programmet för att förbättra äldres boende utnyttjar befintliga anslag, exempelvis FoU-bidrag från ARA, social- och hälsovårdsministeriets Kaste-program, RAY:s program Livfullt liv och Tekes och Sitras program och utvecklingsbidrag. Programmet genomförs i nära samarbete med andra inom området (statliga och kommunala aktörer, ansvariga för utvecklingsarbete, finansiärer, organisationer och företag).

Det första steget i programmet är att genomföra åtgärderna åren 2013–2015, och detta första skede kommer att utvärderas och preciseras i början av nästa regeringsperiod. Den framtida finansieringen av programmet fastställs inom statsrådets rambeslut för statsfinanserna samt statsbudgetarna.

Programåtgärder 2013–2017

A. Framförhållning och beredskap

1. Åtgärder för att förbättra äldres boende beaktas i statens bostadspolitik 2013–2030.
2. Kommunerna ser till att deras strategier innehåller en fungerande helhet av äldres boende, bostadsmiljö och service.
3. Framförhållningen i fråga om äldres boende ska bli bättre.

B. Större tillgänglighetsanpassning och reparation av bostäder

4. Åtgärder vidtas för att fler hissar ska installeras i det befintliga bostadsbeståndet.
5. Äldre och funktionshindrade ska få bättre tillgång till reparationsstöd för bostäder.
6. Tillgänglighetsanpassning uppmuntras genom nya lösningar, rådgivning och utbildning.
7. Det tas fram handlingsmodeller och verktyg till stöd för större tillgänglighet och säkerhet och för bostadsreparationer.

C. Bostadskvalitet och mångfald i boendelösningar

8. Småhus tillgänglighetsanpassas bättre vid nybyggnation.
9. Socialt umgänge främjas i bostadsområden.
10. De fysiska lösningarna i serviceboende förbättras.

D. Boende, service och miljö – en funktionell helhet

11. Det tas fram olika modeller för serviceområden och skapas boendemiljöer som upprätthåller de äldres funktionsförmåga.
12. Teknik som underlättar för äldre att bo kvar hemma tas fram och ges spridning.
13. Företag, organisationer och frivilligverksamhet ska få en starkare roll i de äldres boende och stödtjänster till boende.
14. Insatser görs för att genomföra programmet för att förbättra äldres boende.

Genomförandeplan 2013–2017

A. Framförhållning och beredskap

1. Åtgärder för att förbättra äldres boende beaktas i statens bostadspolitik 2013–2030.

Behovet av att förbättra äldrebefolkningens boende ska beaktas i tillräckligt hög grad i statens bostadspolitiska åtgärder 2013–2030. Detta gäller nybyggnation och ombyggnad, styrning av byggandet, anslag till bostadsbyggande och finansieringsvillkor.

1.1 Det läggs upp mål och en plan för hur äldres boende ska förbättras i statens boendepolitik. I samband med det bostadspolitiska programmet eller liknande under respektive regeringsperioder ska de äldres boendesituation utvärderas och den anknyttande planen uppdateras.

Ansvariga: MM, FM

2. Kommunerna ser till att deras strategier innehåller en fungerande helhet av äldres boende, bostadsmiljö och service.

Kommunerna ska ha systematisk och heltäckande beredskap inför den förändrade åldersstrukturen bland befolkningen. Boende och boendelösningar ska bl.a. ingå i den kommunala plan för att främja äldres välbefinnande, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand som avses i 5 § i den s.k. äldreomsorgslagen (980/2012). Det är viktigt att de strategiska planerna, som bygger på mångsidiga utredningar av den åldrande befolkningens behov, innehåller en fungerande helhet av boende, miljö och service. Genomförandet av planerna ska kopplas till planeringen av kommunernas ekonomi och markanvändning.

2.1 Kommunerna ska styras att i sin strategiska planering inkludera en fungerande helhet av äldres boendeförhållanden, bostadsmiljö och service när de gör upp planer för att främja äldres välbefinnande, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand.

Ansvariga: SHM, MM, Kommunförbundet, THL

3. Framförhållningen i fråga om äldres boende ska bli bättre.

Det är viktigt att i god tid se över sin hemmiljö, hur den fungerar. Större hänsyn till tillgänglighet och säkerhet stöder möjligheterna att bo kvar hemma och reducerar samtidigt de risker som är förknippade med boende. De som pensionerar sig är vana att ordna sitt boende själva utan större bidrag från samhället. Det finns många olika sätt att uppmuntra människor att ha framförhållning i sitt boende. Bostadsförmögenheten kan utnyttjas för att reparera bostaden eller för att köpa nödvändig service. Nya besittnings- och finansieringsformer för boende ska utvecklas vid sidan av de befintliga formerna.

3.1 Det tas fram information om framförhållning och beredskap inom boende för både allmänheten och kommunerna.

Ansvariga: ARA, MM, SHM, THL, Kommunförbundet, organisationer

3.2 En informationskampanj om tillgänglighet, säkerhet och beredskap för att bo kvar hemma genomförs.

Ansvariga: MM, organisationer, ARA, RAY, Kommunförbundet

3.3 Det utvecklas besittnings- och finansieringsformer som lämpar sig för äldres boende och som också innehåller lösningar som utnyttjar bostadsförmögenheten. Införandet av dessa ska stödjas.

Ansvariga: MM, Finansbranschens Centralförbund, finansinstituten, bostads- och byggsektorn

B. Större tillgänglighetsanpassning och reparation av bostäder

4. Åtgärder vidtas för att fler hissar ska installeras i det befintliga bostadsbeståndet.

Den största utmaningen med gamla flervåningshus är att de saknar hiss och att hissarna är så små. Hissinstallationer och större tillgänglighetsanpassning i bostadshus medverkar till att fler äldre personer kan bo kvar hemma längre.

4.1 Åren 2012–2017 genomförs ett nationellt hissprojekt med målet att minst 500 hissar installeras per år. Villkoren för hissunderstöd bedöms och anslaget till understödet höjs för att motsvara målet.

Ansvariga: ARA, MM, kommuner, Fastighetsförbundet

5. Äldre och funktionshindrade ska få bättre tillgång till reparationsstöd för bostäder.

ARA kommer årligen att anvisa kommunerna anslag för stöd till reparationer av äldres och funktionshindrades bostäder. Med bättre stöd villkor har personer med små inkomster större möjligheter att göra behövliga ändringar i sina bostäder.

5.1 Inkomstgränsen för stödet justeras uppåt, anslagen för stödet höjs så att de motsvarar behovet och det utreds hur användningsområdet kan utsträckas till reparationer som bostadsaktiebolag ansvarar för.

Ansvariga: MM, FM, ARA

6. Tillgänglighetsanpassning uppmuntras genom nya lösningar, rådgivning och utbildning.

Tillgänglighets- och livscykel tänkandet stärks både inom bygg- och bostadssektorn och bland allmänheten. Tillgänglighetsanpassning och andra ombyggnader ska främjas med tekniska lösningar, information och utbildning.

6.1 Innovativa hiss-, tillgänglighets- och reparationslösningar stöds.

Ansvariga: Tekes, företag, RAKLI, ARA, MM, Fastighetsförbundet

6.2 Reparationsrådgivningen utökas via finansiering till organisationer.

Ansvariga: RAY, Centralförbundet för de gamlas väl

6.3 Den kommunala byggnadstillsynen ska stödjas genom utbildning och informationsstyrning i den rådgivning och styrning som hänför sig till tillgänglighetsanpassad och säker ombyggnad.

Ansvariga: MM, Kommunförbundet, kommuner, Byggnadsinspektionsförbundet RTY rf

- 6.4 Utbildningen på grundnivå och fortbildningen inom byggbranschen ska utökas med fler kurser i frågor som rör tillgänglighet, säkerhet och reparation. Också andra som arbetar med boende för äldre ska erbjudas sådana kurser.
*Ansvariga: **Utbildningsstyrelsen, universitet, yrkeshögskolor***

7. Det tas fram handlingsmodeller och verktyg till stöd för större tillgänglighet och säkerhet och för bostadsreparationer.

Husägare och aktörer inom bygg- och bostadssektorn ska erbjudas handlingsmodeller och verktyg för att kunna tillgodose behovet av tillgänglighetsanpassning och trygga bostäder.

- 7.1 Kommunerna styrs att införa en mekanism för att bedöma reparationsbehovet i bostäder och inleda reparationer. Hembesök som stöder välbefinnandet och bedömning av servicebehovet ska också omfatta en granskning av tillgängligheten och säkerheten i bostaden sett ur det perspektivet att den som bor där ska kunna klara sig på egen hand.

*Ansvariga: **SHM, MM, THL, Kommunförbundet**, ARA, kommuner*

- 7.2 Det tas fram en modell för bostadsaktiebolagen för hur de kan ta in tillgänglighetsreparationer i sina långsiktiga underhållsplaner och bedömningar av husets skick.

*Ansvariga: **MM, Fastighetsförbundet***

- 7.3 Det ska utvecklas metoder för att bedöma tillgänglighet och säkerhet i bostäder och införas en tillgänglighetsklassificering.

*Ansvariga: **MM, ARA, IM**, organisationer*

- 7.4 Webbplatsen korjaustieto.fi kompletteras med information om reparationer för att öka tillgängligheten.

*Ansvariga: **MM, ARA, RAKLI**, Fastighetsförbundet, kommuner, organisationer*

C. Bostadskvalitet och mångfald i boendelösningar

8. Småhus tillgänglighetsanpassas bättre vid nybyggnation.

Mer än hälften av den åldrande befolkningen bor i småhus. Också i framtiden kommer andelen att vara hög och det behövs därför tillgänglighetsanpassade småhus. Tillgänglighetsbestämmelserna gäller emellertid småhus bara i få fall. Byggbestämmelserna för småhus kommer därför att utvärderas och förbättras med avseende på flexibla lösningar, tillgänglighet och säkerhet.

- 8.1 Byggbestämmelserna om tillgänglighet i småhus ses över och information om bra lösningar för tillgänglig utformning och våningsplan med full tillgänglighet tas fram.

*Ansvariga: **MM, Rakennustietosäätiö, Pientaloteollisuus ry***

- 8.2 En arkitekttävling om tillgängliga småhus i fler våningar ordnas.

*Ansvariga: **ARA, MM, Finlands Bostadsmässa**, Finlands Arkitektförbund, Pientaloteollisuus ry*

9. Socialt umgänge främjas i bostadsområden.

Social samvaro kan stödjas på många olika sätt. Det behövs ingen specifik byggnad för ändamålet utan vanliga flervåningshus eller bostadsområden kan öka gemenskapen. Bostadsområden och bostadshus behöver tillgängliga mötes- och servicelokaler för kulturell verksamhet, inspirationsarbete, frivilligverksamhet och framför allt för de äldres egen verksamhet.

- 9.1 Som ett led i utvecklingsprogrammet för bostadsområden 2013–2015 ska åtgärder för att införa gemensamma lokaler och gemensam verksamhet i bostadsområden och enskilda hus uppmuntras och en utvärdering görs av hur de tillgodoser äldres behov.

Ansvariga: ARA, MM, kommuner, RAKLI, Fastighetsförbundet, organisationer

10. De fysiska lösningarna i serviceboende förbättras.

Det är i första hand personer med mycket svåra minnesstörningar som behöver heldygnsvård (s.k. intensifierat serviceboende) och det ställer vissa krav på den fysiska miljön.

- 10.1 En mekanism för att kartlägga kommunernas bostadsbestånd och äldreomsorgsobjekt och bedöma nödvändiga åtgärder skapas. Den styrs också för att bli införd.

Ansvariga: ARA, MM, SHM, THL, Kommunförbundet, kommuner

- 10.2 En kartläggning görs av goda internationella exempel på serviceboende för personer med minnessvårigheter. ARA:s planeringsanvisningar och bi-dragspraxis ses över utifrån informationen.

Ansvariga: ARA, MM, forskningsinstitut

- 10.3 Investeringsstöden till boende för grupper med särskilda behov höjs för att trygga nyproduktionen av serviceboenden för äldre och säkerställa att ombyggnader görs enligt kvalitetskraven.

Ansvariga: MM, FM

D. Boende, service och miljö – en funktionell helhet

11. Det tas fram olika modeller för serviceområden och skapas boendemiljöer som upprätthåller de äldres funktionsförmåga

När målet är att människor ska få bo kvar hemma så länge som möjligt, bör det återspeglas i samhälleliga lösningar och lokaler avsedda för service. Med serviceområde avses bostadsområden där det finns vanliga bostäder, seniorhus, gruppboenden och serviceboenden, men också boende- och omvårdnadstjänster och service för hälsa och välbefinnande. Landsbygdsliknande, tätbebyggda och urbana kommuner behöver sina specifika modeller och lösningar för serviceområden. Samhällsplaneringen ska ta hänsyn till äldre människors behov och deras rätt till individuellt boende och social samvaro samt en fungerande vardag och tillgänglighet till service.

11.1 Utvecklingen styrs mot serviceområden som växer fram utifrån lokala utgångspunkter.

Ansvariga: **MM, SHM, ARA, THL**, kommuner

11.2 Styrningen av planläggningen och samhällsplaneringen ska medverka till att skapa boendemiljöer som upprätthåller de äldres funktionsförmåga och integrera boende och service för olika befolkningsgrupper.

Ansvariga: **MM, Kommunförbundet, SHM, ARA**, kommuner, **RAKLI, Tekes**

12. Teknik som underlättar för äldre att bo kvar hemma tas fram och ges spridning.

I dag finns det ett utbud på teknik för att underlätta äldres boende, men de tekniska lösningarna är ofta planerade för institutioner. Det behövs i synnerhet enkla tekniska lösningar för hemmet.

12.1 Insatser för att utveckla och införa välfärds- och säkerhetsteknik och IKT för hemmet stöds inom ramen för smarta strategier.

Ansvariga: **MM, KM, SHM, ANM, Tekes**, företag, skolor, organisationer

13. Företag, organisationer och frivilligverksamhet ska få en starkare roll i de äldres boende och stödtjänster till boende.

Än så länge finns det relativt lite kommersiellt drivet fastighetsunderhåll för äldres boende och servicebehov. Organisationsverksamhet och frivilligverksamhet kan också nyttiggöras i boende för äldre.

13.1 Verksamhetsmodeller för fastighetsservice undersöks och tas fram för äldres boende och insatser för att införa dem görs.

Ansvariga: **Tekes, forskningsinstitut/universitet, RAKLI**, företag

13.2 Fungerande samarbetsmodeller för boende och serviceutbud till äldre tas fram för organisationer och kommuner och ges spridning.

Ansvariga: **RAY**, organisationer, kommuner

13.3 Olika former av frivilligverksamhet i de äldres boende kartläggs och uppmuntras.

Ansvariga: **RAY, organisationer**, kommuner

14. Insatser görs för att genomföra programmet för att förbättra äldres boende.

För att genomföra programmet för att förbättra äldres boende effektivt behövs det samordning av åtgärderna och annan koordinering. Finansiärer och genomförare måste samarbeta intensivt.

14.1 Årligen ska 500 000 euro avsättas för att stödja programgenomförandet, det vill säga för att främja samarbetet mellan aktörerna, förbereda utvecklingsverksamhet och samordna programmet. Med bidraget anställs två personer som ska stödja genomförandet av programmet åren 2014–2017.

Ansvariga: **MM, ARA**

Bilaga 1. Finansiering av programmet inom miljöministeriets förvaltningsområde

Det tilläggsanslag som med statliga medel beviljas för programmet för att förbättra äldres boende (från statsbudgeten och från statens bostadsfond) är 7,5 miljoner euro 2014 och 9,5 miljoner euro 2015 jämfört med anslaget 2013. Åren 2016–2017 är tilläggsanslaget 13,5 miljoner euro om året. Tilläggsanslaget består av tillägg till reparationsunderstöd för äldres och funktionshindrades bostäder, hissunderstöd och programstöd. År 2013 höjs investeringsunderstödet för grupper med särskilda behov så att stödet för serviceboende för äldre höjs från ca 50 miljoner euro 2012 till 60 miljoner euro.

Tabell 1. Plan för finansieringen av programmet inom miljöministeriets förvaltningsområde (miljoner euro).

	2013	2014	2015	2016	2017
1. Reparationsunderstöd för äldres och funktionshindrades bostäder	10,0	13,0	15,0	15,0	15,0
2. Hissunderstöd	20,0	24,0	24,0	28,0	28,0
3. Investeringsunderstöd för grupper med särskilda behov, serviceboende för äldre (kalkyl)	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0
4. Stöd till programmet		0,5	0,5	0,5	0,5
Programfinansiering totalt inom miljöministeriets förvaltningsområde	90,0	97,5	99,5	103,5	103,5
<i>varav tillägg till anslagen 2013 totalt 44 miljoner €</i>		<i>7,5</i>	<i>9,5</i>	<i>13,5</i>	<i>13,5</i>

Reparationsunderstöd till bostäder för äldre och funktionshindrade

Anslaget till reparationsunderstöd till bostäder för äldre och funktionshindrade höjs med 10 miljoner euro till 13 miljoner euro 2014. Därefter kommer årligen 15 miljoner euro att anvisas. Inkomstgränserna för stödet höjs. År 2013 utreds det om användningsområdet kan utsträckas till reparationer som bostadsaktiebolag ansvarar för, det vill säga hur äldre låginkomsttagare ska kunna få bidrag för reparationerna. Efter detta utvidgas användningen av understödet. Det handlar om likabehandling i relation till hushåll som bor i egnahemshus.

Hissunderstöd

År 2011 fanns över 18 400 hus med tre eller fler våningar som saknade hiss och de hade ungefär 42 000 trapphus utan hiss. Husen hade omkring 402 000 lägenheter med nästan 100 000 boende över 65 år.

År 2012 avsatte ARA 21,4 miljoner euro i anslag för reparationsunderstöd för installering av hissar i gamla flervåningshus. Med hjälp av understödet installerades sammanlagt 211 hissar.

Målet när det gäller hissar justeras uppåt från nuvarande ca 200 till 500 hissar om året. Det är också målet i det pågående nationella hissprojektet. Det årliga hissunderstödet höjs från nuvarande ca 20 miljoner euro till 24–28 miljoner euro 2014–2017. Stödet till hissar har långsiktiga effekter i och med att en installerad hiss i snitt är till nytta för 12–13 hushåll på en gång

och därmed för hundratals hushåll decennier senare. Allt fler av personerna i dessa hushåll är nämligen över 65 år.

Investeringsunderstöd till boende för grupper med särskilda behov, serviceboende för äldre

Byggkostnaderna för objekt avsedda för grupper med särskilda behov steg med 30 procent 2010–2012. Samtidigt har antalet nya bostäder för vilka det beviljats investeringsunderstöd gått ner från drygt 3 300 bostäder (2010) till under 2 500 bostäder (2012), medan understödsfullmakten hållits på samma nivå, dvs. 110 miljoner euro. Byggkostnaderna hålls i stort på samma nivå, även om det befintliga beståndet byggs om för serviceboendeändamål. Antalet nya servicebostäder för äldre med minnessjukdomar och äldre i dåligt skick har sjunkit från 1 576 bostäder (2010) till 1 205 bostäder (2012).

För att senast 2030 kunna svara på det ökade behovet av serviceboende för äldre med minnessjukdomar bör produktionen av nya servicebostäder öka från ca 1 200 bostäder till ca 2 000 bostäder per år. Det årliga investeringsunderstödet för serviceboende för äldre höjs år 2013 till ca 60 miljoner euro på årsnivå. Till följd av att investeringsunderstödet höjs ska fullmakten för räntestödslån höjas med 45 miljoner euro årligen när det gäller serviceboende för äldre personer.

Stöd till programmet

Projekt- och utvecklingsarbetet inom ramen för programmet kommer att utnyttja befintliga anslag (t.ex. ARA, SHM/Kaste-programmet, RAY, Tekes och Sitra). Det är viktigt att programmet genomförs i nära samarbete mellan olika aktörer inom området (statliga och kommunala aktörer, de som utför utvecklingsarbete, finansiärer, organisationer och företag). För att programmet ska kunna genomföras behövs det samordning av åtgärderna och annan koordinering. Utan stöd till samarbete blir genomförandet splittrat och nyttan av programmet diffus. Med bra programstöd blir effekterna större.

Med tanke på samordningen av programmet och andra uppgifter anvisas det 500 000 euro om året i finansiering under åren 2014–2017. Beloppet täcker lönekostnaderna för två personer och andra kostnader för samordning av programmet (seminarier, informationskampanjer, webbsidor, resekostnader m.m.), och dessutom ett mindre utvecklingsbidrag (preliminära utredningar, små projekt, stöd till försök).

Bilaga 2. Effekter av programmet

I slutet av 2011 bodde 89,6 procent av personer i åldern 75 år eller äldre i vanliga bostäder. Andelen har inte förändrats nästan alls på tio år. Målet med programmet är att medverka till att servicestrukturen i större omfattning består av öppenvård och att det nationella målet nås, det vill säga att minst 92 procent av personer i åldern 75 år eller äldre ska bo hemma.

År 2030 kommer 26 procent av befolkningen att vara över 65 år, vilket är ungefär 1,5 miljoner finländare. De behöver en miljon bostäder lämpade för äldre för att kunna bo hemma. I dag existerar bara en liten del av bostäderna. Programmet lägger upp en strategi för att vi ska kunna möta den utmaning som den demografiskt betingade bostadssituationen innebär. Därför behövs det kraftfulla satsningar, i synnerhet i början av programperioden, för att programmet ska starta effektivt.

I dagsläget finns det cirka 300 000 bostäder som kan betecknas som tillgänglighetsanpassade. Med nuvarande nybyggnationstakt har vi byggt ytterligare 300 000 tillgängliga bostäder 2030. De sammanlagt 600 000 bostäderna kan dock bara tillgodose mindre än hälften av efterfrågan, som i tabell 2 uppskattas till 1 370 000 bostäder.

Tabell 2. Uppskattning av efterfrågan på tillgänglighetsanpassade bostäder 2030.
(Statistikcentralen 2012, befolkningsprognos)

Uppskattning av bostadsbehövande 2030	Antal bostäder
personer över 75 år som bor hemma (0,92 x 760000, 1,5 pers/bostad)	470 000
50 % av 65–75-åringar (0,50 x 740000, 1,5 pers/bostad)	240 000
funktionshindrade i arbetsför ålder (5 % av 16–64-åringar)	170 000
familjer med barn i åldern 0–6 år, 50 % (0,50 x 280000)	140 000
Totalt	1 020 000
Uppskattning av personer som garderar sig	
50 % av 65–75-åringar (0,50 x 740000, 1,5 pers/bostad)	240 000
25 % av 55–64-åringar (0,25 x 650000, 1,5 pers/bostad)	110 000
totalt	350 000
Uppskattning av efterfrågan på tillgänglighetsanpassade bostäder 2030	1 370 000

Att döma av kalkylen är det uppenbart att nybyggnationen inte kommer att räcka till för att tillgodose behovet av tillgänglighetsanpassade bostäder. Det kommer alltså att behövas kraftfulla satsningar på att anpassa det befintliga bostadsbeståndet. Den viktigaste och effektivare reparationen för att få bättre tillgängliga bostäder är att installera hiss i flervåningshus. De pågående reparationerna av husen är ett ypperligt tillfälle att samtidigt i viss mån tillgänglighetsanpassa dem. Med god planering kan kostnaderna hållas på en rimlig nivå eftersom det inte är rationellt att eftersträva samma tillgänglighetsnivå som i nybyggnader.

Hiss och tillgänglighetsanpassning av bostäder, bostadshus och boendemiljö är det effektivaste sättet att förbättra boendeförhållandena för äldre. Ett starkt ekonomiskt skäl för att stödja reparationer och hissar i bostäder för äldre är det faktum att bättre bostadsförhållanden och tillgänglighet skjuter fram flytten till institution eller serviceboende betydligt och minskar behovet av hemvård och service, när de äldre själva kan gå och handla och uträtta andra ärenden.

Tabell 3. Antalet personer som bor hemma: nuläge och målet för personer över 75 år.

	i slutet av 2012	år 2030
75 år och äldre	453 025	819 759
89,7 %	406 363	733 684
92,0 %	416 783	754 178
skillnad mellan 89,7 % i dag och 92,0 %	10 420	20 494

För att målet 92 procent ska vara nått 2030 måste drygt 20 000 fler bo hemma om man jämför med den nuvarande procentsatsen. Dessutom bör det noteras att det finns personer under 75 år på institutioner och serviceboenden. Också den andelen kan sänkas om boendeförhållandena förbättras.

I de sex största kommunerna ("Kuusikko") kostade vård på institution (i egen regi) av en gammal person 148–295 euro per dygn år 2010, vilket är 54 020–107 675 euro om året. Serviceboende med heldygnsomsorg (intensifierat serviceboende; i egen regi) kostade kommunerna cirka 111–124 euro per dygn, vilket är 40 515–45 260 euro om året i driftskostnader.

Om serviceboende för en person i dag kostar kommunen 50 000 euro om året, kommer det att kosta kommunerna över en miljard euro 2030, om dagens läge fortsätter, det vill säga serviceboende för drygt 20 000. I dagsläget är de extra kostnaderna cirka 550 miljoner euro om året jämfört med läget om målet 92 procent som bor hemma hade nåtts. En del av kostnaderna kommer från kommunernas hemvård och stödtjänster, men de är i vilket fall som helst mycket mindre än för vård på institution och serviceboende.

Hemservice är det viktigaste sättet att få fler äldre att bo kvar hemma, men också anpassade boendeförhållanden spelar en viktig roll. Många faktorer bidrar till att äldre bor kvar hemma, och det går inte så lätt att bedöma hur viktig en enskild faktor är.

Exempelvis hiss ger också andra kostnadsbesparingar än bara kostnaderna för senarelagd eller utebliven långvarig vård på institution eller serviceboende. Kostnaderna sjunker bland annat när behovet av hemvård och hemservice minskar. Också färre trappolyckor ger betydande kostnadsbesparingar. Det sker flera hundra fallolyckor i trappor årligen. Nästan hundra av dem leder till döden och en tredjedel av dessa sker i trapporna i flervåningshus. Trappolyckor är oftast allvarliga. De leder till frakturer i vrist, höft, skalle och rygg och de kräver långvarig vård på sjukhus eller hemma. Kostnaderna uppgår i snitt till 6 000 euro per person.

Det är viktigt att effektivisera rådgivningen, eftersom människor bättre kan förutse sina framtida bostadslösningar i god tid, när de har tillgång till adekvat information. I och med att det utarbetas lämpliga anvisningar och tas fram bedömningsverktyg kan de boende kontrollera hur tillgänglig och säker deras egen boendemiljö är. Vid hembesök för att stödja de äldres välbefinnande och andra hemservicebesök kan kommunen samtidigt göra en bedömning av brister i tillgänglighet och säkerhet. Därmed startar insatserna snabbt i och med att personalen genast får reda på resultatet. När boendeförhållandena förbättras i tid, minskar riskerna i boendet, bland annat olyckorna.